

30 Μαΐου 2018

Μαθητικές αρχαιολογικές περιηγήσεις στη Μεσαιωνική, Βυζαντινή, Τουρκοκρατούμενη και Ιταλοκρατούμενη Κω

[Πολιτισμός / Αρχαιολογία](#)

[Ιωάννης Θ. Τοπαλίδης](#)

Από το Γυμνάσιο Ζηπαρίου, οργανώθηκε για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά πολιτιστικό πρόγραμμα σχολικών δραστηριοτήτων με θέμα «Αρχαιολογικοί Περίπατοι στη Βυζαντινή, Μεσαιωνική και Τουρκοκρατούμενη Κω».

Στην ομάδα εργασίας συμμετείχαν 25 μαθητές και μαθήτριες που καθοδηγούνταν από 2 εκπαιδευτικούς. Το πρόγραμμα περιλάμβανε σαββατιάτικες συναντήσεις των μαθητών/τριών με τους εκπαιδευτικούς σε αρχαιολογικούς χώρους ή διάφορα σημεία του νησιού, απ' όπου ξεκινούσε η περιήγηση.

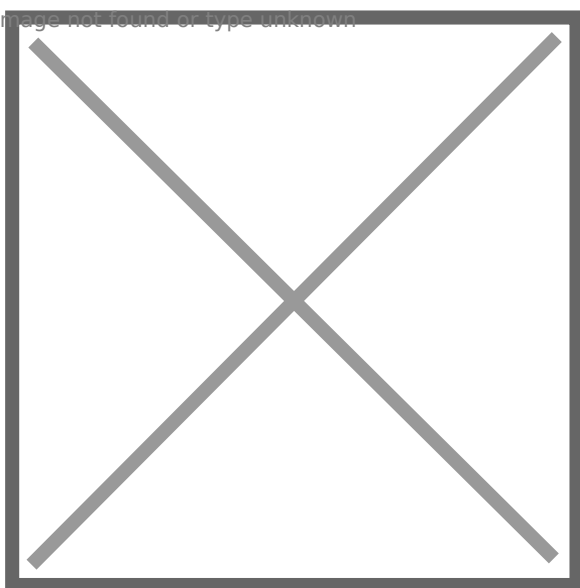
Είχαμε τη δυνατότητα να επισκεφθούμε και να μιλήσουμε για την ιστορία του Κάστρου της Νερατζιάς, του Επαρχείου, της Πολεμικής Προβλήτας, του Εκκλησιαστικού συγκροτήματος του Ευαγγελισμού (σημερινό συγκρότημα του Μητροπολιτικού Παρεκκλησίου στην πλατεία Μητροπόλεως), των κτιρίων της Ιταλοκρατίας (πρώην Ξενοδοχείο *Gelsomino*, Πύλη Αγίου Νικολάου, Συγκρότημα Αίγλης, Αρχαιολογικό Μουσείο, Κεντρικό Κτίριο Τραπέζης Πειραιώς - π. Αγροτικής), των 3 μεταβυζαντινών ναϊδρίων μπροστά από τον κεντρικό αρχαιολογικό χώρο (Παναγία Γοργοϋπήκοος, Άγιος Γεώργιος Αρρεναγωγείου, Άγιος Ιωάννης Ναύκληρος), τα ερείπια της Βασιλικής του Λιμένος και του Βαπτιστηρίου της, το ναΐδριο της Παναγίας Κατεβατής, τα ερείπια του προσεισμικού Μητροπολιτικού Ναού του Αγίου Νικολάου, το Ρωμαϊκό Ωδείο Κω (Θεατράκι), το Βαπτιστήριο Ιωάννου Προδρόμου-7 Βήματα, τον Ρωμαιοκαθολικό Ναό Τιμίου Σταυρού & Αμνού του Θεού, τα ερείπια των Βαπτιστηρίων στις Βασιλικές Α και Β του δυτικού Αρχαιολογικού Χώρου, το Νυμφαίο - Βεσπασιανή, τα μουσουλμανικά Τεμένη Ντεφτερντάρ (στην Πλατεία Ελευθερίας της Κω) και Λότζια (στον Πλάτανο του Ιπποκράτη).

Η τελευταία περιηγητική συνάντηση της ομάδας του πολιτιστικού μας προγράμματος έγινε στο Παλαιό Πυλί, τον Μυστρά της Δωδεκανήσου όπως συνηθίζεται να λέγεται μιας και τα κάστρα, οι πύργοι, οι βίγλες, τα παλιά μοναστήρια και τα ξωκλήσια, όλα τους φτιαγμένα από τον 10ο αιώνα και εντεύθεν καλά κρατούν...

Image not found or type unknown

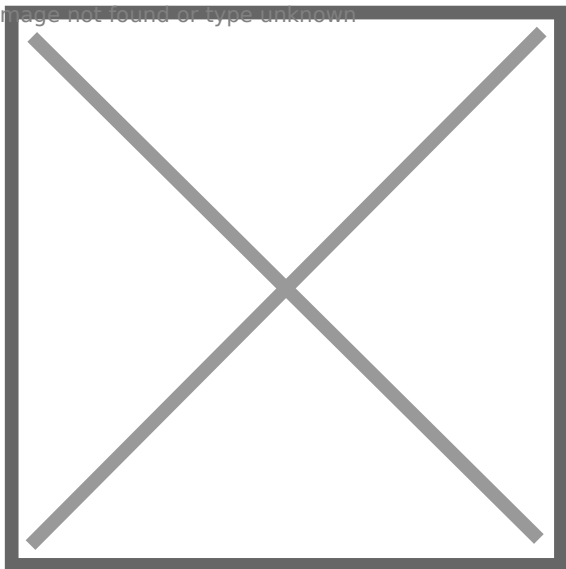

Στην τελευταία συνάντησή μας, οι περισσότεροι από την ομάδα μας (μαθητές, εκπαιδευτικοί και συνοδοί γονείς) επισκεφτήκαμε το Παλαιό Πυλί για πρώτη φορά. Η συνάντησή μας είχε οριστεί για τις 11.00 το πρωί του Σαββάτου 26 Μαΐου 2018, στο κεντρικό Μοναστήρι της Υπαπαντής, το επονομαζόμενο «Παναγία των Καστριανών». Εκεί μας περίμενε ο δεσπότης μας, ο Μητροπολίτης Κώου και Νισύρου π. Ναθαναήλ μαζί με ένα επιτελείο από συνεργάτες του, με τους οποίους προσπαθούν να κρατούν ζωντανά όλα αυτά τα προσκυνήματα, να τα συντηρούν

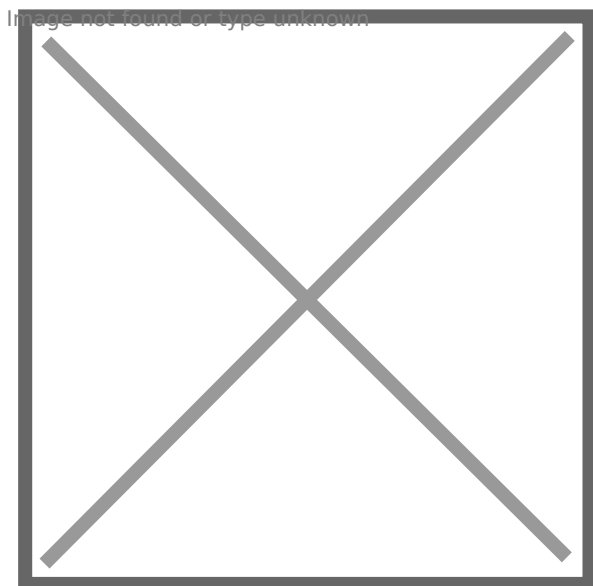
και να τα φροντίζουν. Πρόκειται για την οικολογική ομάδα «Μαύροι Λύκοι της Κω».

Image not found or type unknown

Ο Σεβασμιώτατος μας υποδέχθηκε με κέρασματα. Μας οδήγησε στο Καθολικό[1] της Μονής όπου μας διηγήθηκε με λίγα λόγια το ιστορικό:

«Κατά το έτος 1079 ή στις αρχές του 1080 ο όσιος Χριστόδουλος ο Λατρινός, ο ιδρυτής της Μονής του Αγίου Ιωάννη Θεολόγου της Πάτμου, πέρασε από τη Στρόβιλο της Μ. Ασίας στο νησί της Κω μετά από πρόσκληση του Κώου μοναχού Αρσενίου Σκηνούρη. Η πρόσκληση είχε σκοπό την καλύτερη οργάνωση του ήδη ανεπτυγμένου μοναχισμού στο νησί. Με την άφιξή του ο όσιος Χριστόδουλος εγκαταστάθηκε στην οχυρωμένη ορεινή τοποθεσία που σήμερα ονομάζουμε Παλαιό

Πυλί, το οποίο έχει εγκαταλειφθεί από του κατοίκους του από τον 19^ο αιώνα, οι οποίοι μετακινήθηκαν στο σημερινό Πυλί και στο Αμανιού.

Ο Όσιος γρήγορα ίδρυσε μοναστήρι και οικοδόμησε, ως καθολικό, τον ιερό ναό της Υπεραγίας Θεοτόκου, ο οποίος έλαβε την επωνυμία «των Καστριανών» λόγω του κάστρου που περιέβαλε το Πυλί. Σύντομα το μοναστήρι γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη, χάρη στις προσπάθειες του Οσίου, αλλά και του εύπορου μοναχού Αρσενίου Σκηνούρη, ο οποίος είχε διαθέσει σε αυτό και σε άλλα μοναστικά ιδρύματα που οικοδόμησε στην Κω μεγάλο μέρος της πατρικής του περιουσίας.

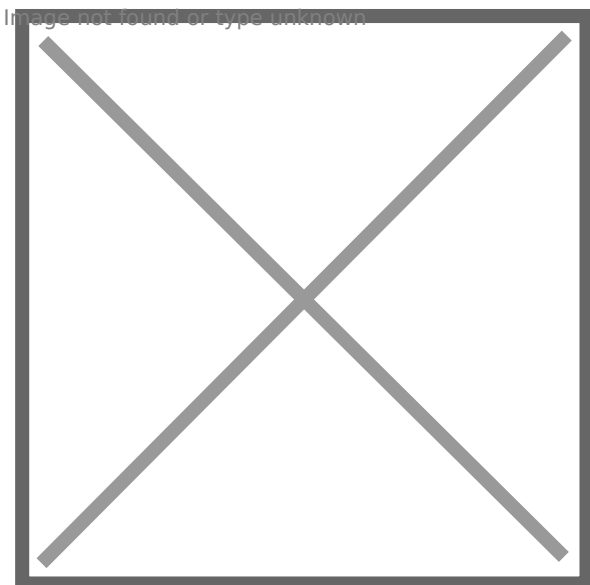
Ο όσιος Χριστόδουλος παρέμεινε στο νησί μέχρι το 1088, όταν αντήλλαξε τις κτήσεις της Παναγίας των Καστριανών και κτήματα στη Λέρο που του είχε παραχωρήσει ο Αρσένιος Σκηνούρης, με την Πάτμο, η οποία τότε ήταν σχεδόν ακατοίκητη. Στο αρχείο της Μονής της Πάτμου σώζονται αρκετά σχετικά έγγραφα, κάποια από τα οποία είναι αυτοκρατορικά χρυσόβουλα, μεγάλης επιστημονικής και ιστορικής αξίας, υπογεγραμμένα από τους αυτοκράτορες Νικηφόρο Γ΄ Βοτανειάτη και Αλέξιο Κομνηνό, τα οποία αναφέρονται σε αυτά τα γεγονότα απευθυνόμενα στο μοναχό Αρσένιο Σκηνούρη και στον όσιο Χριστόδουλο. Από τη μονή της Παναγίας των Καστριανών σώζεται ο ιερός ναός, ο οποίος πανηγυρίζει κατά την εορτή της Υπαπαντής του Κυρίου».

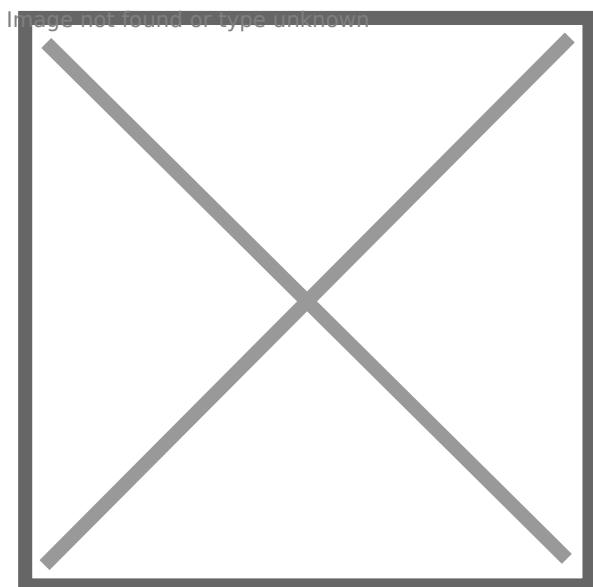
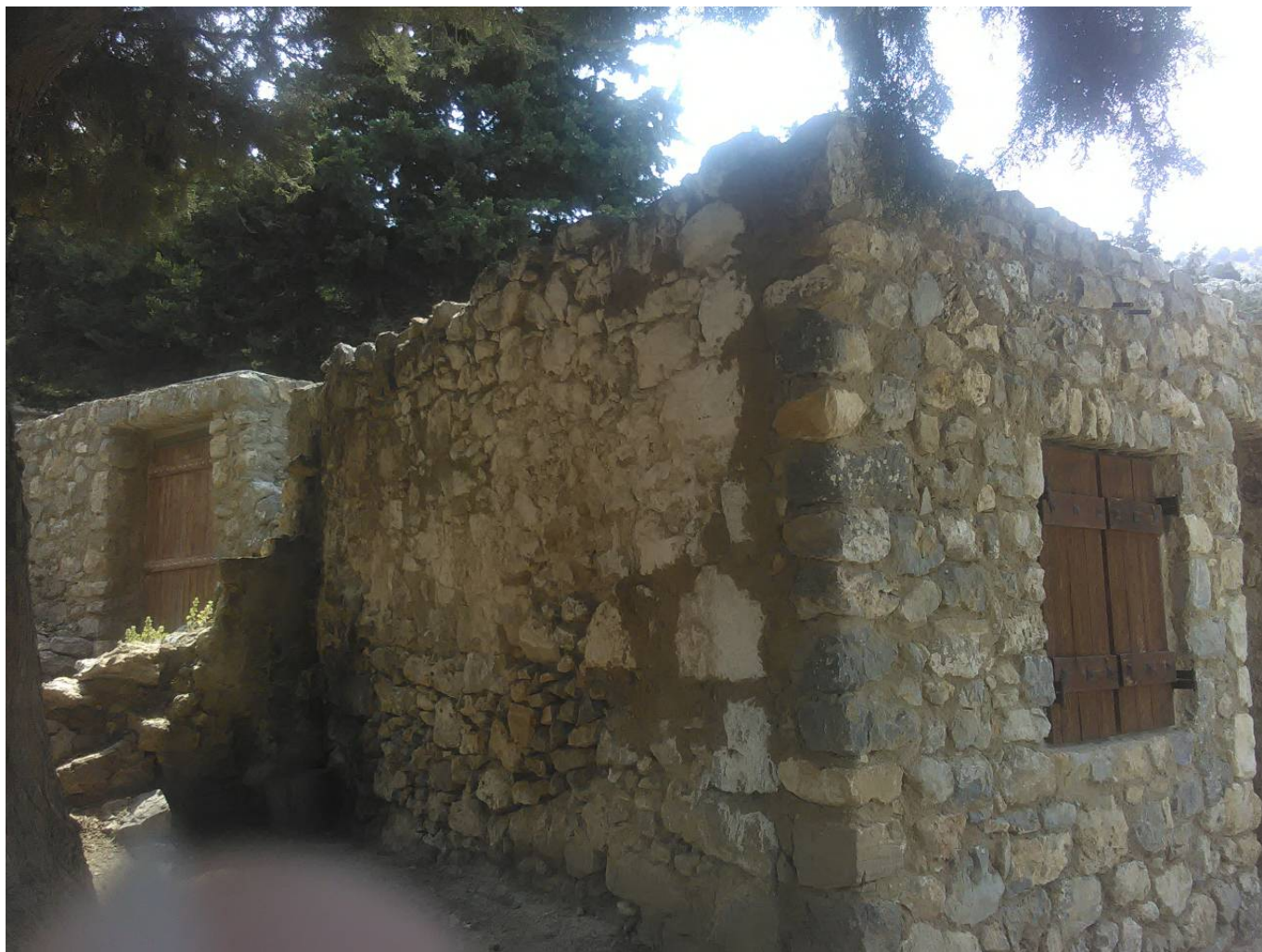
Κατόπιν ο δεσπότης μας, μας έδειξε με φακό και κατάλληλους ειδικούς φωτισμούς τις λεπτομέρειες των τοιχογραφιών του ναού, τοιχογραφίες που είναι φτιαγμένες σε διάφορα στρώματα (πάνω στις παλιότερες στρωνόταν σοβάς με την τεχνική του «φρέσκου»[\[2\]](#) για να εικονισθούν νέες παραστάσεις), μας αποκάλυψε το «σύνθρονο» στο Ιερό Βήμα (την περίοδο πριν την εικονομαχία, δεν υπήρχε το τέμπλο/εικονοστάσι στις Εκκλησίες, ούτε δεσποτικός θρόνος στα δεξιά του ναού και η θέση του Επισκόπου ήταν στο κέντρο μιας «κερκίδας» πίσω από την Αγία Τράπεζα.

Από εκεί ο Αρχιερέας πήρε το όνομα «Επίσκοπος» διότι χρέος του ήταν (και είναι) να επισκοπεί την τάξη στην Εκκλησία, την κατήχηση των πιστών, την σωστή τέλεση των εκκλησιαστικών ακολουθιών και την αποφυγή αιρετικών διδασκαλιών. Ο όρος «δεσπότης» άρχισε να χρησιμοποιείται κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, για λόγους περισσότερο πολιτειακούς σε σχέση με τους Οθωμανούς κατακτητές και όχι για θρησκευτικούς.

Ο Σεβασμιώτατος μας έδειξε τις μεταβολές που είχε το κτίριο του ναού στους αιώνες, ενώ στον περίβολο της Μονής μας εξήγησε, παρά τον σημερινό ερειπιώνα, το ρόλο και τη σημασία κάθε χώρου στη Μονή.

Image not found or type unknown

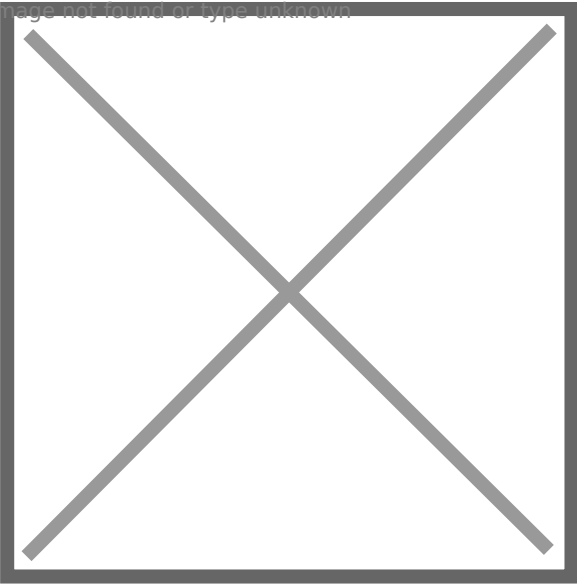

Image not found or type unknown

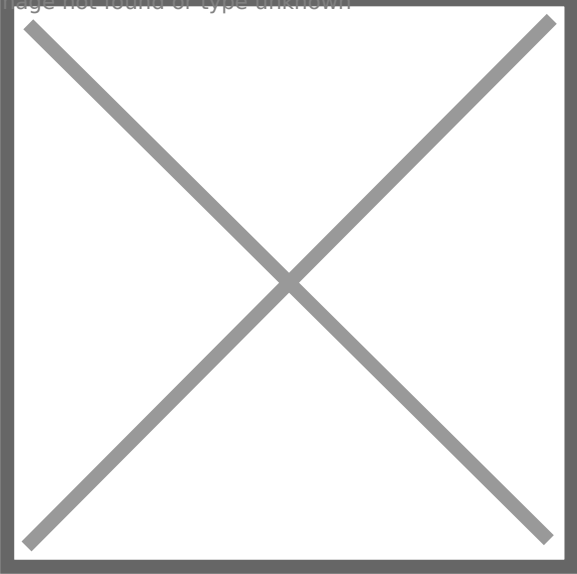
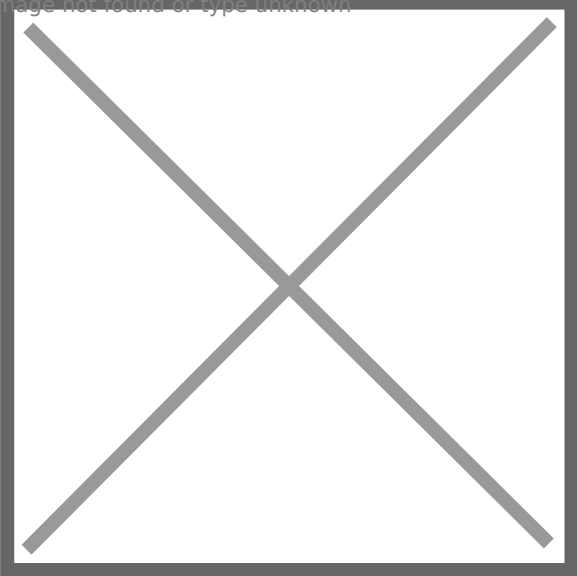
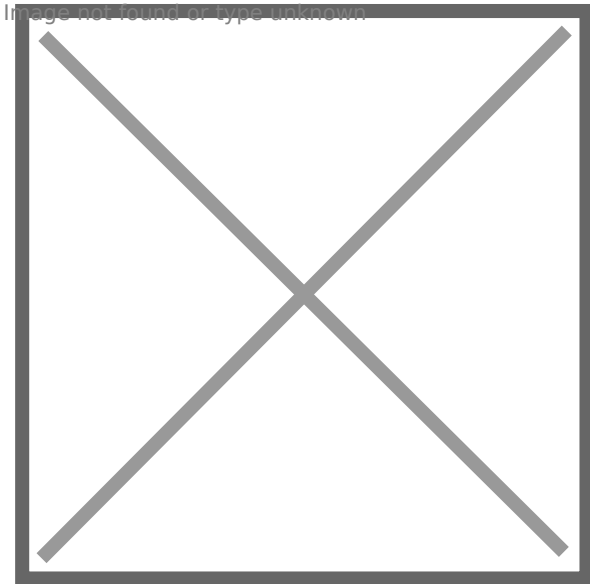
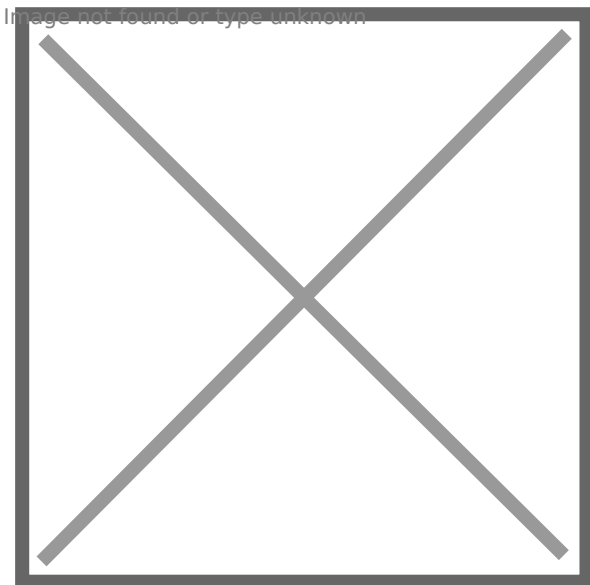

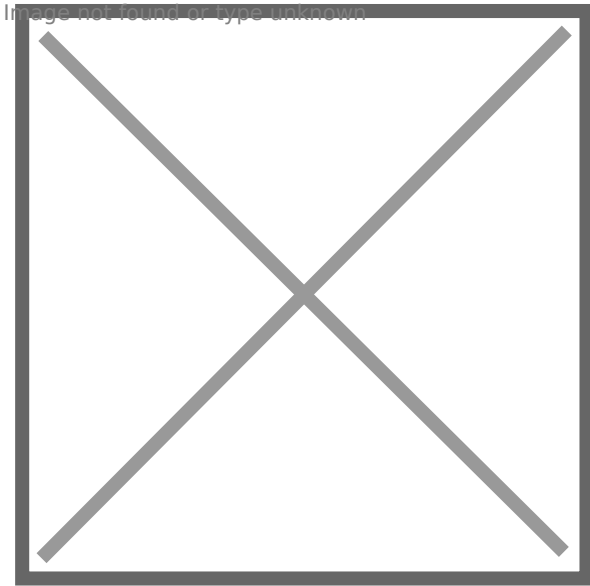
Image not found or type unknown

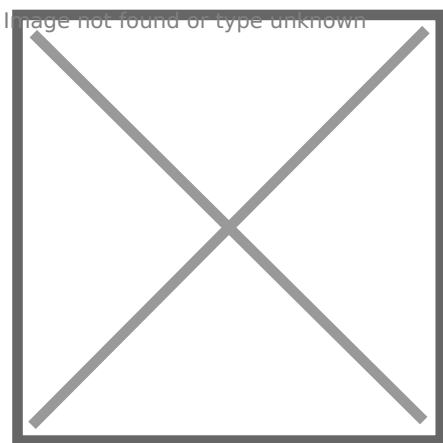
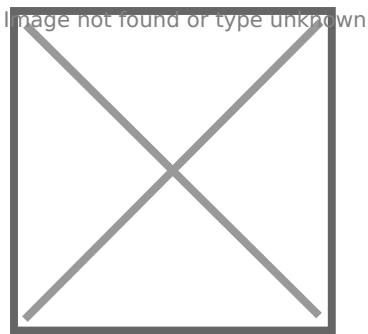

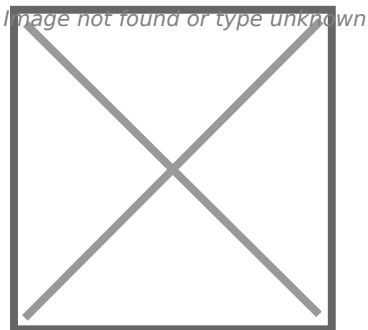
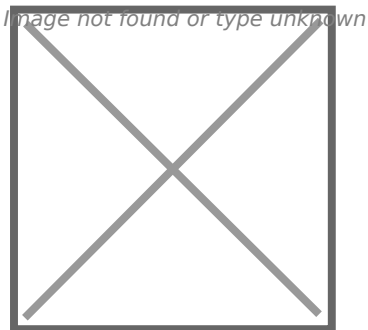
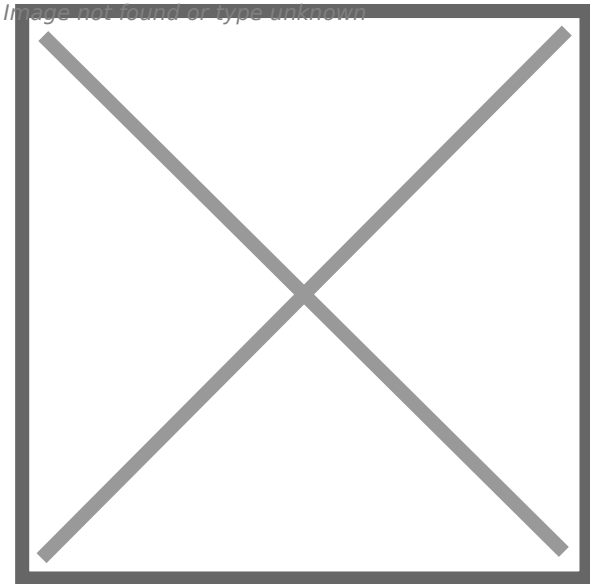
Τέλος, μας φιλοξένησε για λίγο στο πρόσφατα αναστηλωμένο «Αρχονταρίκι» της Μονής όπου μας κέρασε κρύο νερό και γλυκό. Κατόπιν μας μίλησε για το Κάστρο του Πυλίου για το οποίο αναχωρήσαμε μετά από λίγο παίρνοντας από τα χέρια του ο καθένας και η καθεμιά μας από ένα λευκό καπέλο «τζόκεϋ» ως ευλογία ή αναμνηστικό, γιατί ο ήλιος είχε αρχίσει να κάνει έντονη την παρουσία του...

Κυριολεκτικά, πρόκειται για την πιο θεαματική από τις συναντήσεις/επισκέψεις μας στο πλαίσιο του προγράμματός μας.

Η ομορφιά και η ιστορία μας σαγήνεψαν. Και χωρίς ενδιασμούς θα μπορούσαμε να μιλήσουμε όλοι/ες μας για τα αισθήματα θαυμασμού και υπερηφάνειας που μας κατέκλυσαν σχετικά με την πολιτιστική παράδοση του νησιού μας. Διότι όπως κατέληξε ο δεσπότης μας στη συνάντησή μας, «πολιτισμός είναι το νόημα της ζωής που έχουμε στην καθημερινότητά μας. Κι αυτό το νόημα ζωής, είναι πιο έντονο και πιο ζωντανό όταν υπάρχει θρησκευτική πίστη. Η πίστη είναι αυτή που έκανε τόσους ανθρώπους να φτιάξουν αυτά τα αριστουργήματα που θαυμάζουμε σήμερα». Και απευθυνόμενος στους γονείς και τους εκπαιδευτικούς της παρέας μας κατέληξε: «διατηρώντας την πίστη και την παράδοση μέσα στις οικογένειές σας και μέσα στο σχολείο σας φυτεύετε πολύτιμο σπόρο για όλη την κοινωνία μας. Ο καρπός του σπόρου δεν θα είναι μόνο η αγάπη στο πολιτισμό των προγόνων μας, αλλά θα είναι η αγάπη και η ορμή των παιδιών για πραγματική ζωή και δημιουργία. Να ζουν με χαρά και δημιουργικότητα, συνεχίζοντας την παράδοση

και φτιάχνοντας νέο πολιτισμό».

Ανηφορίζαμε το δύσβατο μονοπάτι του Κάστρου και σκεφτόμασταν μια τελευταία αποστροφή από τα λόγια του δεσπότη: «Τα μοναστήρια αυτά, στο Παλαιό Πυλί, μπορεί να φτιάχτηκαν τον 11ο αιώνα, εντούτοις άνθισαν υπό συνθήκες πολύ δύσκολες οικονομικά, αιώνες αργότερα. Σε μια παρηκμασμένη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, λίγο πριν το ιστορικό της τέλος, αλλά και κατόπιν, ήρθε μια άλλη σπουδαία εποχή του πολιτισμού μας, έκδηλη στις τοιχογραφίες, στη ναοδομία και στη χρήση απλών και πανέμορφων οικοδομικών υλικών. Σε χρόνια οικονομικής κατάρρευσης ή σε χρόνια Οθωμανικής κατάκτησης. Είναι αυτονόητο ότι σήμερα, υπό συνθήκες οικονομικής δυσκολίας, πρέπει να ενεργήσουμε και εμείς ανάλογα, για τις ζωές μας, για τις ζωές των παιδιών μας, για τον τόπο μας. Να μάθουμε να αξιοποιούμε τα πάντα και να δίνουμε αξία στο λιτό και το απείριστο». Μάθημα πολιτικής οικονομίας από έναν ιερωμένο.

Υ. Γ. Ένα από τα στιγμιότυπα του προγράμματος που εντυπώθηκε στη μνήμη όλων: βρισκόμαστε μέσα στο λιοπύρι, στις αρχές Μαΐου στον δυτικό αρχαιολογικό χώρο της Κω. Κατάκοποι αλλά και πλήρεις από παραστάσεις, ετοιμαζόμαστε να αποχωρήσουμε, όταν ομάδα ανδρών τουριστών, χωρίς συνοδό ή ξεναγό εισέρχεται

στον αρχαιολογικό χώρο. Οι άνδρες ήταν γυμνοί στο επάνω μέρος του σώματός τους. Η αρχαιοφύλακας, ενώπιον όλων τους ζήτησε στην αγγλική γλώσσα να φορέσουν μπλούζες. Στις ενστάσεις των τουριστών, τους απάντησε επιτακτικά ότι βρίσκονταν σε χώρο με ιδιαίτερο θρησκευτικό, ιστορικό και καλλιτεχνικό ενδιαφέρον και έπρεπε να δείξουν τον ανάλογο σεβασμό. Μάθημα ενδυματολογικού κώδικα, προς όλους μας.

Υ. Γ. 2: Οι φωτογραφίες του άρθρου είναι όλες από τα κινητά των παιδιών, εκτός από αυτές που εικονίζουν το εσωτερικό του Καθολικού της Μονής των Καστριανών και τις τοιχογραφίες, τις οποίες μας παραχώρησε πολύ ευγενικά ο συνάδελφος Θανάσης Μουστάκης.

[1] «Καθολικό» ονομάζεται ο κεντρικός ναός ενός μοναστηριού.

[2] η τεχνική της νωπογραφίας ή φρεσκογραφίας (επειδή στην τοιχογραφία για να διατηρηθούν περισσότερο τα χρώματα, τα απλώνουν στον τοίχο όσο αυτός ακόμα είναι υγρός, νωπός, φρέσκος, δροσερός). Η τεχνική «φρέσκο» συναντάται ακόμη και στην αρχαία Κνωσό.

<http://bit.ly/2sk0cPv>